

توصیه‌های سازمان جهانی
بهداشت درباره قرنطینه و
رفتارهای جانبی در طول آن

۲

۹ تصمیمی که از گرفتن‌شان
پشیمان خواهید شد

۳

کمیک | قرنطینه
و روزهای بارانی

۴

جهانی جذاب

مهسا کسنوی | خبرنگار

یک شغل
از هر کودکی بپرسید که «دوست داری در آینده چه کاره شوی؟» خواهد گفت که ترجیح می‌دهم پزشکی بخوانم یا مهندس شوم، خلبانی، معلمی، فوتبالیست و... هم جزو انتخاب‌های رایج بیشتر بچه‌ها برای انتخاب شغل آینده‌شان است. در این بین، کمتر پیش می‌آید نوجوانی بخواهد در دانشگاه، سراغ رشته‌های علوم انسانی برود. در این بین، رشته تاریخ از همه مظلوم‌تر واقع شده است زیرا بیشتر مردم فکر می‌کنند، تاریخ حرف جدیدی برای گفتن ندارد و این رشته را جزو علوم خشک و خسته‌کننده می‌دانند. «تاریخ علم» که پرونده امروز زندگی سلام درباره آن است، دانشی است در راستای بررسی و بیان چگونگی وقایع علمی و نیز، تبیین چرایی وقوع آن‌ها. علم و دانش به علت عجیب بودن یا ذات بشری، عمری تقریباً به اندازه سال‌های حضور بشر روی زمین دارد اما آن چه می‌توانیم به آن استناد کنیم، مکتوباتی است که تاریخ ثبت بسیاری از وقایع علمی را از سده‌های ۶ قبل از میلاد مسیح گزارش می‌کند. برای افزایش اطلاعاتمان در همین باره، سراغ دکتر «امیر محمد گمینی»، استادیار پژوهشکده تاریخ علم دانشگاه تهران و برنده جایزه پژوهشگر جوان انجمن بین‌المللی تاریخ و فلسفه علم و فناوری در اروپا و جایزه بنیاد احسان اوغلو در ترکیه رفتیم تا در گفت‌وگویی، ما را با دنیای یک مورخ بیشتر آشنا کنند. دنیایی که آقای دکتر، جمله‌ای درباره‌اش می‌گوید که من را حسابی به فکر فرو می‌برد: «تاریخ شمارا اغافلگیر می‌کند و تصورات شمارا به چالش خواهد کشید.»

در لابه‌لای نسیخ خطی

گفت‌وگوبایک مورخ علم و برنده جایزه پژوهشگر جوان از اروپا درباره شغل جذابش که ترکیبی از رشته‌های مختلف است

در نوجوانی از تاریخ متفر بودم

به عنوان اولین سوال، دوست دارم درباره این بدانیم که آیا آقای دکتر از نوجوانی به تاریخ علاقه‌مند بوده یا این که دست سرنوشت اورا به این رشته کشانده است. استادیار پژوهشکده تاریخ علم دانشگاه تهران از شکل‌گیری جرقه این علاقه در دوران بچگی‌اش، این‌طور می‌گوید: «در کودکی با خواندن کتاب‌های «ایزاک آسیمواف» به نجوم علاقه‌مند شدم. در دوره‌های راهنمایی و دبیرستان با شرکت در کلاس‌های کانون پرورش فکری کودکان در صدخانه زعفرانیه این علاقه را بیشتر دنبال کردم. در دوره کارشناسی با خواندن رشته مهندسی معدن بین علاقه و درس دانشگاهی ام وقفه افتاد اما در دوره ارشد، تصمیم گرفتم تا دنبال رویاهای کودکی ام بروم. راستش را بخواهید، در نوجوانی از دو درس متفر بودم تاریخ و عربی. اما الان با ترکیب تاریخ، عربی و نجوم علاقه جدیدی در ذهن من شکل گرفته است و طبیعتاً، این روزها عاشق رشته مورخ علم هستم.»

مورخ نه، مورخ علم هستیم

یکی از سوال‌هایی که از ابتدای گفت‌وگو، ذهن من را درگیر کرد، این بود که مورخ علم دقیقاً چه کار می‌کند؟ و واژه علم که در کنار مورخ می‌آید، چه مفهوم خاصی دارد؟ دکتر گمینی در این باره می‌گوید: «تاریخ علم در حقیقت به بررسی نظریه‌های علمی مختلف در طول تاریخ می‌پردازد به این صورت که دانشمندان گذشته چه تأثیری از دانشمندان دوره قبلی خودشان گرفتند؟ چه نظریات جدیدی مطرح کردند یا چه افکاری در باره طبیعت داشتند و نظریات و افکار آن‌ها چه تأثیری بر روی جامعه خودشان یا نسل بعدی و آیندگان گذاشته است؟ کاری که ما می‌کنیم، بررسی نسخه خطی است. نسخه‌های خطی بسیاری از ایران و دیگر کشورهای جهان اسلام تا دوره قاجار در کتابخانه‌های بزرگ ایران مثل کتابخانه ملی و مجلس یا کتابخانه‌های بزرگ جهان نظیر بریتانیا، پاریس و ایاصوفیه به زبان‌های عربی و فارسی موجود است. این نسخه‌ها مربوط به علوم متفاوتی مثل ریاضیات، نجوم و پزشکی است. عمده کار ما بررسی، مطالعه و تحلیل این نسخه با نظرات دانشمندان قرون قبلی و بعدی است.»

علم جدید در مقابل علم قدیم؟

این روزها، علم پیشرفت زیادی کرده است و شکی در این باره نیست. به همین دلیل، برایم جذاب است تا بدانم که دیدگاه علاقه‌مندان به علم جدید نسبت به تاریخ علم قدیم چگونه است که استادیار پژوهشکده تاریخ علم دانشگاه تهران، به آن پاسخ می‌دهد: «علم قدیم توسط علاقه‌مندان به علم جدید دست کم گرفته می‌شود و با بی‌توجهی یا تحریف‌های عمیق و آشکار قضاوت می‌شود. این دسته از افراد، تصورشان این است که علم قدیم اصلاً به صورت ریاضی و تجربی نیست و فقط متافیزیک یا فلسفه بوده است اما این تصور اشتباه محض است. جالب است که بدانید قدیم‌ها از دور و روش فلسفه طبیعی و علوم ریاضی به بررسی مسائل علمی می‌پرداختند. برای مثال در رصدخانه‌ها با استفاده از ریاضیات، فواصل اجرام آسمانی را محاسبه می‌کردند. درست است که علم از زمان گالیله شکل دیگری به خود گرفت اما نمی‌توان این را یک انقطاع کامل در نظر بگیریم. گالیله علم را ریاضی نکرد بلکه قبل از آن هم ریاضیات مورد استفاده بود، گالیله مکانیک را ریاضی کرد. با این حال، باید پذیرفت که ممکن است نتایج به دست آمده از علوم قدیم، امروزه اشتباه باشند اما مهم‌ترین نکته، استفاده از روش‌های علمی است که به ما نشان می‌دهد به هیچ وجه نباید علم قدیم را دست کم گرفت.»

طالع بینی جزو مسائل نجومی و علمی است؟

یکی از رایج‌ترین سوالات مردم از مورخان علم، این است که آیا طالع بینی، جزو مسائل نجومی و علمی محسوب می‌شود یا خیر؟ دکتر گمینی پاسخ می‌دهد: «در این باره باید به شما بگویم مسائلی مثل طالع بینی، شبه علم نامیده می‌شوند. این گونه موضوعات، خود را در ظاهر به صورت علم در می‌آورند اما در حوزه‌های آکادمیک علمی، جایی ندارند. معمولاً افرادی که این گونه کتاب‌ها را می‌نویسند، حرف خود را در لاف می‌زنند تا کسی نتواند با آن‌ها مخالفت کند و متأسفانه این کتاب‌ها، طرفداران کمی هم ندارند. در بین بحث‌های شبه علم، طالع بینی بیشتر از همه در کل دنیا علاقه‌مند دارد و به یک تجارت پر سود در آمریکا و اروپا تبدیل شده است. از این نظر خدا را شکر می‌کنم که در کشور ما این قضیه به صورت رسمی و عمومی وجود ندارد. شاید بگویید درباره خصوصیات سال‌های تولد این گونه نیست و ویژگی‌های طالع ماه تولد ما من سازگار است. جالب است بدانید محتوای این جدول‌ها از جنس حرف‌های کلی است که معمولاً با همه افراد سازگار است. مثلاً می‌گویند که متولد ماه دی خوش قلب است اما بقیه آن را در ک نمی‌کنند! این صحبت کاملاً عمومی بوده و البته چون درباره روان آدم‌هاست، باورپذیر است و البته کاملاً بدیهی است که از بین ۱۰ تا ویژگی حداقل ۳-۴ مشخصه درست در بیاید. دانشمندان نجوم، طالع بینی را در حوزه پژوهش‌های خود نمی‌دانند و تأثیر اجرام سماوی در سرنوشت بشر به هیچ وجه علمی نیست و سندیت ندارد. روی این موضوعات تحقیقات زیادی انجام شده اما نتیجه درست و واضحی نداشته است.» جالب است که بدانید خرافه‌های دیگری در باره مسائل علمی نیز وجود دارد. شاید شما هم شنیده باشید عده‌ای معتقدند که اهرام مصر توسط موجودات فرازمینی ساخته شده است چون از نظر آن‌ها ساختن این اهرام آن قدر دشوار است که از عهده هیچ انسان عادی بر نخواهد آمد اما باستان‌شناسان در بین کاوش‌هایشان تعداد زیادی از هرم‌های نصفه را در شمال آفریقا پیدا کردند که نشان می‌دهد، ساخت هرم یک صنعت رو به تکامل بوده و مصری‌ها به صورت ناگهانی به آن نرسیدند و قطعاً یک فرایند معماری، در طول سده‌ها باعث به وجود آمدن این آثار تاریخی شده است.»

اگر عاشق علم هستید، وارد این رشته شوید

استادیار پژوهشکده تاریخ علم دانشگاه تهران درباره این که چه افرادی و چطور باید وارد حوزه مورخان علم شوند، می‌گوید: «افرادی که به علم علاقه دارند، می‌توانند در این رشته نیز موفق باشند. یکی از دلایل جذابیت این رشته، این است که افرادی که از دو سال تحقیق در این حوزه، می‌توانند پژوهشی کاملاً جدید آغاز کنند. برای مثال می‌توانند یک نسخه خطی انتخاب کنند و محتوای آن را رمزگشایی کنند، ارتباط آن را با نسخه قبلی و بعدی به دست آورند و در سطح بین‌المللی حرف‌های تازه‌ای برای گفتن داشته باشند.»

برخورد ایرانی‌ها در زمان قاجار با علم چگونه بوده؟

در پایان گفت‌وگو بسیار مشتاقم تا بدانم که دکتر گمینی، تا امروز چه کارهایی کرده و چه کارهایی در دست دارد؟ او می‌گوید: «در دوره دکتری بر روی تصحیح برخی از آثار قطب الدین شیرازی کار کردم که بعد از دفاع به صورت یک کتاب به نام «دایره‌های مینایی پژوهشی در تاریخ کیهان‌شناسی در دوره اسلامی» منتشر شد. در دو، سه سال اخیر تا همین لحظه که شما تماس گرفتید، در زمینه ورود علوم جدید به ایران در زمان قاجار در دو حوزه مختلف، شامل ورود نظریه‌های جدید نجوم به ایران و بازخورد دانشمندان ایرانی با آن و ورود نظریه تکامل به ایران و بررسی این نظریه توسط یکی از علمای شیعه به نام محمدرضا نجفی اصفهانی تحقیق و بررسی می‌کنم. واقعاً کار سخت اما بسیار جذابی است، این که بدانیم باور و دید نظریه جدید به ایران در زمان قاجار برخورد مردم و علمای آن زمان با علوم روز جهان چگونه بوده است؟

پژوهش در زمینه تاریخ علم تمدن اسلامی برای غربی‌ها هم جذاب است

شاید شما هم مثل من تصور کنید که تاریخچه علم، فقط برای ایرانی‌های مسلمان به واسطه دین و نژادمان جذاب است اما دکتر گمینی با ما هم نظر نیست و برای ادعایش، دلایل قابل قبولی دارد. او می‌گوید: «در دوره‌ای که برای فرصت تحقیقاتی به مرکز مطالعاتی اسلامی در دانشگاه مک‌گیل در کانادا رفته بودم با استاد جمیل رجب» که یک آمریکایی- لبنانی الاصل بود، روی تصحیح یکی از کتب کار می‌کردم، متوجه علاقه عجیب غربی‌ها به رشته‌های تاریخ اسلام‌شناسی شدم. در آن جا دانشجویهای دختر و پسر با ملیت‌های مختلف در کلاس فقه اسلامی، راجع به نظریه فقه‌های شیعه صحبت می‌کردند و در زمینه تاریخ علم در اسلام می‌آموختند. چون تاریخ علم یک خصوصیت فرهنگی و جهانی است، علاقه‌مندان زیادی با ادیان و فرهنگ‌های مختلف را به سمت خود جذب می‌کند. سال‌هاست که در دنیا به رشته تاریخ علم پرداخته می‌شود و بسیاری از افرادی که این رشته را می‌خوانند، مسلمان نیستند. به تازگی این رشته در ایران و در پژوهشکده تاریخ علم دانشگاه تهران به فهرست رشته‌ها اضافه شده است. در رشته تاریخ علم با پشتکار خوب، می‌توان به نتیجه رسید و مقاله‌های زیادی را در سطح جهانی منتشر کرد. شما از هر رشته علوم پایه و مهندسی می‌توانید در مقطع ارشد و دکتری که امسال به دانشگاه اضافه شده، به ناشناخته‌های تاریخ سفر کنید و این درجه‌ای برای کسب اطلاعات درباره مسائلی است که شگفت‌زدتان خواهد کرد.»

